

Rob Pijpers

Hou-Zee!

Dreggen in de beerput van
een nationaalsocialistische familie

Hou-Zee!

Rob Pijpers

Hou-Zee!

Dreggen in de beerput van een
nationaalsocialistische familie

© Uitgeverij Verbum en Rob Pijpers
ISBN 9789493028494

Meer informatie: verbum.nl

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	7
De Leider	19
Lambertus	21
Geertje	65
Iekje	71
Jorrittina	83
Meta	97
Herman	149
Besluit	179
Dankwoord	187

INLEIDING

‘Kameraad, hiermede bevestig ik u met vreugde de goede ontvangst van uw schrijven van 7 dezer en geef u de verzekering dat uw aanstaande oproep mij te scharen onder uwe directe medewerkers, een periode van mijn leven zal inluiden, waarnaar ik hunker en waarin ik het beste wat in mij is aan onze Beweging hoop te geven. Met Nationaal-Socialistische groet, Hou-Zee!’¹

Dit schreef Lambertus de Jonge, mijn grootvader van moederskant, op 9 november 1940 aan Friedrich van Bilderbeek, destijds ‘Hoofd Afdeling II-Financiën der NSB’ per adres Maliebaan 35 in Utrecht. Het betrof een reactie op een getypte brief van Van Bilderdijk gedateerd ‘7 november 1940, slachtaand’ aan mijn grootvader per adres Nic. Maestraat 86 in Amsterdam: ‘Kameraad, in antwoord op uw schrijven d.d. 27 oktober j.l. deel ik u mede, dat ik gaarne van uw diensten gebruik zal maken zodra onze afdeling over meer ruimte gaat beschikken, hetwelk het geval zal zijn als het nieuwe gebouw voor de administratie in gebruik zal zijn genomen. Binnen afzienbaren tijd kunt u nader bericht hieromtrent tegemoet zien. Met Nationaal-Socialistische groet, Hou-Zee!’²

Een doorslag van de brief van mijn grootvader trof ik aan in een van de aan hem gewijde dossiers van het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging, de Stichting Toezicht Politieke Delinquenten, de Zuivering Ambtenaren en het Nederlandse Beheersinstituut in het Nationaal Archief in Den Haag. Hoe en waarom belandde ik in het Nationaal Archief?

1 Nationaal Archief, Den Haag, Ministerie van Justitie: Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR), toegangsnummer 2.09.09, inv. 105823 (PF Amsterdam, dossier T25480).

2 Ibidem.

Eind 2018 ontdekte ik op het internet bij toeval de naam van Jorritina Kooistra, een zuster van mijn grootmoeder van moederskant, op een ledenlijst uit de oorlogsjaren van Amsterdamse NSB-leden. In weerwil van haar lange verblijf op het ondermaanse, heb ik Jorritina slechts enkele malen ontmoet. Tijdens deze schaarse ontmoetingen maakte ze steevast een gesloten, de laatste keer een melancholieke, zo niet onversneden zwaarmoedige indruk. De vermoedelijke redenen van zowel deze geestesstaat als het schaarse aantal ontmoetingen zijn mij inmiddels veel duidelijker geworden.

Eerlijk gezegd had ik eerder verwacht dat de naam van mijn vader, Herman Pijpers, op een dergelijke ledenlijst had gestaan. Deze onmogelijke figuur belichaamde bij leven de wandelende NSB-mentaliteit van naar boven likken en naar beneden trappen,³ trachtte mij een halve eeuw terug te bekeren tot het ideaal van de ‘corporatistische maatschappij’⁴ aan de hand van een geschrift dat op z’n laatst in het laatste oorlogsjaar van de drukpers kon zijn gekomen en sprak, als ambtenaar van het Ministerie van Justitie, in het jaar onzes Heren 1967 meesmuilend over ‘dat Joodje’ bij het aantreden van Carel Polak als minister van dit departement in het kabinet-De Jong. Carel Polak overleefde de oorlogsjaren in de onderduik.

De laatste achttien jaar van haar leven sleet Jorritina tussen haar halfedelgesteenteverzameling, langspeelplatencollectie en een boekenkast vol Rudolf Steinerachtige publicaties, in een nabij Rijsenburg op de Utrechtse Heuvelrug lommerrijk gelegen serviceflat, niet lang na de oorlog speciaal gebouwd voor senioren

3 ‘Kriechende Unterwürfigkeit nach “oben” und arrogante Hochnäsigkeit nach “Unten” zouden volgens Adolf Hitler overigens ook het Duitse hogere beambtendom typeren. Zie Christian Hartmann, Thomas Vordermayer, Othmar Plöckinger en Roman Töppel (samenst.), *Hitler, Mein Kampf – Eine kritische Edition*, Band 1 (München/Berlijn, 2016), blz. 839.

4 Het zesde punt van het door Anton Mussert in december 1931 geschreven *Programma der Nationaal-Socialistische Beweging in Nederland* luidde: ‘Herziening van het kiesrecht onder uitschakeling van den steeds onzedelijker vormen aannemenden en steeds onnutter wordenden klassestrijd. Organisatie van de natie in corporatiën. Opruiming en reorganisatie van verouderde en ondoelmatige instellingen.’

uit de ‘gegoede burgerij’ en grossierend in navenante voorzieningen. Na haar overlijden ontving ik een vijftal ouderwetse welgevulde platenkoffertjes, waaruit een nadrukkelijke voorkeur voor het klassieke en romantische repertoire opklonk. In dat opzicht was ze overigens wel een zeer vreemde eend in de familiebijt. Al mijn overige, inmiddels overleden familieleden van haar en de navolgende generatie waren naar beproefd calvinistisch-Nederlands recept behept met de sensibiliteit en kunstzinnige bagage van een sloopkogel. Zo reikte de cultureel-muzikale horizon van mijn vader niet verder dan een tweetal langspeelplaten met marsmuziek, uitgevoerd door Nederlandse en Duitse politie- en legerkapellen, die hij sporadisch afspeelde op een koffergrammofoon uit het midden van de vorige eeuw, die naar mijn beste weten ooit Jorritina had toebehoord. Van het verdere leven van Jorritina wist ik overigens weinig tot niets, behalve dat ze ‘onderwijzeres’ geweest zou zijn.

De ontdekking van de naam van Jorritina gaf aanleiding te over om spoorvlagen bij het Nationaal Archief te informeren naar eventueel aanwezige dossiers binnen het archief van om te beginnen een achttal naaste familieleden:

Willem Pijpers (1882-1945), mijn grootvader van vaderskant
Johanna Weil (1883-1963), mijn grootmoeder van vaderskant
Herman Pijpers (1923-2011), mijn vader
Lambertus de Jonge (1894-1966), mijn grootvader van moederskant
Geertje Kooistra (1894-1981), mijn grootmoeder van moederskant
Meta de Jonge (1924-2017), mijn moeder
Iekje Kooistra (1896-1992), zuster van Geertje Kooistra
Jorritina Kooistra (1903-1997), zuster van Geertje Kooistra

Enkele weken later ontving ik het bericht dat in het Nationaal Archief een flinke stapel dossiers over Lambertus, Geertje, Iekje, Jorritina en Meta wachtte om doorgespit te worden. Zo kwam het dat ik op een grijze januaridag in 2019 koers zette naar het Nationaal Archief, gelegen in de architectonische woestenij die na de oorlog en het ongelukkige geallieerde vergissingsbombardement op de

Haagse wijk Bezuidenhout werd opgetrokken, en waarbij vergeleken de megalomane bouwwerken van nazi-architect Albert Speer in Neurenberg en de nieuwe rijkskanselarij voor Führer Adolf Hitler in Berlijn de fijnzinnige voortbrengselen van een schöngest lijken.

Het goede nieuws daarentegen is dat een aanmerkelijk deel van het hulpvaardige uitvoerende archiefpersoneel ‘met een vlekje’, evenals vermoedelijk ikzelf als gepatenteerde ‘asociaal’⁵, destijds onmiskenbaar als acute bedreiging voor het gezonde volkslichaam zou zijn beschouwd en in de gouw Nederland van een Derde of Vierde Rijk van de oosterburen zijn leven niet zeker was geweest – noem het vooruitgang.

Een dag later noteerde ik in mijn werkjournal: ‘Gisteren, bij stormachtige regenwind, naar het Nationaal Archief, gelegen aan dat gruwelijke plein achter station Den Haag Centraal. Dossiers afgehaald aan balie. Lichtelijk gespannen. [...] Besloten eerst alle dossiers “vlug” door te nemen voor een eerste indruk, om te beginnen die van Meta de Jonge. Godalle Jezus, meteen bleek dat alles nog vele malen erger was dan gedacht.’⁶

In het navolgende, dat – van begin af en naderhand steeds nadrukkelijker – niet louter als proeve van particuliere psychoanalytische bezigheidstherapie gedacht was, probeer ik naar vermogen het foute oorlogsverleden – en de nasleep daarvan – van achtereenvolgens Lambertus, Geertje, Iekje, Jorritina en Meta te reconstrueren. Met dat van Herman bij wijze van toegift.

5 Het dertiende punt van het *Programma der Nationaal-Socialistische Beweging in Nederland* luidde onder meer: ‘Arbeidsschuweid wordt als misdrijf tegen den Staat ten strengste gestraft.’ Ook Adolf Hitler zou in Anton Musserts gedroomde Nederland in dit opzicht danig op zijn tellen hebben moeten passen.

6 Vooralsnog behoren binnen het Nationaal Archief de archieven van het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging, de Stichting Toezicht Politieke Delinquenten (STPD) en de Zuivering Ambtenaren (ZA) tot het zogeheten gesloten archief. Een aangekondigde althans gedeeltelijke vrijgave per 1 januari 2020 bleek in december 2019 plots stilzwijgend te zijn gewijzigd in een voortgezette, m.i. onverdedigbare quarantaine tot 2025. De dossiers van het Nederlandse Beheersinstituut (NBI), na de oorlog onder meer belast met het opsporen, beheren en eventueel liquideren van landverraderlijke vermogens, zijn wel vrij toegankelijk.

De veelal ronduit onthutsende archiefdocumenten van en over mijn directe voorzaten die ik tijdens mijn navorsingen onder ogen kreeg, bezorgden me eerlijk gezegd vaker dan me lief was wat Johan Huizinga als ‘historische sensatie’ betitelde: je hebt het verleden dan letterlijk in handen, van een *Arbeitsbuch für Ausländer/Deutsche Reich* met Teutoonse adelaar plus hakenkruis tot schandelijke epistels en getuigenissen van je ouders en grootouders. Ook wanneer dat verleden, zoals in dit geval, weinig bevorderlijk is voor het dagelijks humeur en het vertrouwen in de mens. Anderzijds raak je des te sterker doordrongen van het belang van het behouden van tastbare herinneringen aan het verleden, ook waar het om het jongste verleden gaat. Vaker wel dan niet om minder nobele redenen zijn veel cruciale herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog, zoals archiefdocumenten, nog in de oorlogsjaren of in latere decennia ‘verdwenen’, waarmee met name ook onwelgevallige zaken uit het collectieve geheugen werden gewist. Concreet: zonder inzage in de wel bewaard gebleven documenten van en over mijn voorzaten was hun oorlogsverleden voor mij letterlijk een gesloten boek gebleven. Deze documenten vormen dan ook het onontbeerlijke fundament van dit opstel.

Rob Pijpers

Hou-Zee!

Dreggen in de beerput van
een nationaalsocialistische familie

Anders dan het na de bevrijding van Nederland graag omarmde geschiedbeeld wil, vormden de leden van de NSB en haar nevenorganisaties zowel voor als tijdens de oorlogsjaren vaker wel dan niet juist de ‘ruggengraat’ van de maatschappij. Evenmin vormden deze NSB’ers een van de rest van de maatschappij strikt afgescheiden ‘foute’ enclave. In brede kringen van ‘arisch’ Nederland en ook bij de zelfbenoemde Joodse elite zoals belichaamd in de Joodsche Raad, zetten na de Duitse inval in 1940 aanpassing en collaboratie de toon en effenden het pad voor de deportatie van honderdduizend Joodse Nederlanders. Na de oorlog werd door NSB’ers veelal gezwegen over hun vroegere doen en laten, ook en met name tegenover hun nazaten. De auteur, afkomstig uit wat door de naoorlogse Bijzondere Rechtspleging als een ‘doorgewinterd NSB-milieu’ werd getypeerd, ontrafelt in dit heel persoonlijke opstel het oorlogsverleden – en de nasleep daarvan – van zijn familieleden, die vanaf de oprichting van de NSB begin jaren dertig hun ziel en zaligheid in ‘de beweging’ staken en na ‘Dolle Dinsdag’ in september 1944 de wijk namen naar het beminde Duitse buurland van Führer Adolf Hitler. Hij schildert een onthutsend en ontluisterend tijdsbeeld van het toenmalige Nederland en legt tevens de sociaalhistorische en psychologische wortels van de ‘fascistische mentaliteit’ bloot.

9 789493 028494